

KKI

4:1

Racionálisnak tekinthető-e
Vlagyimir Putyin?

KKI 4:1

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2022

Szerkesztő:

Szalai Máté – Külügyi és Külgazdasági Intézet, Budapesti Corvinus Egyetem

Gyarmati István – International Centre for Development and Democratic Transition

Ilyash György – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Marton Péter – Budapesti Corvinus Egyetem

Rácz András – Nemzeti Közszolgálati Egyetem Stratégiai Védelmi Kutatóintézet

Szöveggondozás és tördelés:

Tevelyné Kulcsár Andrea

Fotó:

Wikimedia Commons

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Vladimir_Putin_2019-04-12.jpg

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának.

A sorozatban eddig megjelent kiadványok

2022/6. [The Economic Situation of the Western Balkans: an Untapped Potential?](#)

2022/5. [How Do External Powers Perceive the Current Situation in Bosnia and Herzegovina?](#)

2022/4. [Hogyan viszonyulnak a nagyhatalmak a pekingi téli olimpiához?](#)

2022/3. [Mi várható Európában 2022-ben?](#)

2022/2. [What Can Be Expected in the Western Balkans in 2022?](#)

Régebbi számaink elérhetőek a [KKI honlapján](#).

A Külügyi és Külgazdasági Intézet 4:1 című sorozatában négy kutató válaszol röviden ugyanarra – a nemzetközi politikát és gazdaságot érintő – kérdésre. Célunk a magyarországi tudományos viták elindítása és a szakértők közötti párbeszéd elősegítése. E számunkban a következő kérdésre kerestük a választ: „Racionálisnak tekinthető-e Vlagyimir Putyin?”

MARTON PÉTER

Racionális döntéshozó-e Vlagyimir Putyin? Közelítsük meg a kérdést frontálisan, a jelen helyzetből kiindulva. Észszerűnek mondható-e az, aki egy másik ország függetlensége ellen indított háborúban városokat rombol le a modern tüzérség eszközeivel? Észszerűnek mondható-e az, aki mindezt egy olyan világban teszi, ahol a pandémia elmúlt két évének hatására a legszegényebb országokban a fejlődési mutatók visszaesése tapasztalható, és miatta ezeknek az országoknak most még az élelmezési válságra is készülniük kell? Ha így tesszük fel a kérdést, az emberiség és a világ országainak egymásra utaltságából kiindulva, a válasz csakis „nem” lehet.

A végbemenő pusztítás hatásai annyira rosszak, hogy a szükségszerűségük igazolására hivatott „küszöbön álló nagyobb rosszat” elképzelni nem igazán lehetséges, bárhogyan is csűrjük-csavarjuk a szóba jöhető „mi lett volna, ha...?” forgatókönyvet. Az orosz vezetés különféle rémisztű távlatok felvázolásával igyekezett a maga szemszögéből megfogalmazni ilyesmit – Ukrajna nukleáris fegyverkezésétől a donbaszi oroszok elleni népiirtás lehetőségéig –, csak hogy ezeket a felvetéseket még távlatilag sem könnyű életszerűnek elfogadni.

A „nagyobb jó” irányába mutató érvelésként a Kreml részéről hagyományosan az orosz állam biztonságával kapcsolatos megfontolások jönnek szóba. Ha ezt a logikát követjük, az alapvetően Ukrajna rombolásáról szóló eseménysorozat értelmezésébe akár a NATO/EU/nyugati–orosz kapcsolatok tágabb kérdésköre is belekeverhető. Azonban ez az érvelés sem áll erős lábakon. A NATO katonai ereje jelentős, de Oroszországot a maga tizenegy időzónán át elnyúló stratégiai mélységében senki sem támadhatja meg a tartós győzelem vagy valamiféle megszállás reményében. Senki nem is gondolkodik ilyesmiről. Ennek belátásához még a bármikor kölcsönösen ártalmas patthelyzet teremtésére képes hadászati nukleáris erők figyelembe vétele sem szükséges – persze azokkal együtt még nyilvánvalóbbnak illene lennie (és megdöbbenő, hány magyar értelmiségi számára nem az – pártállástól függetlenül).

Egyetlen valódi fenyegetés képzelhető el a NATO irányából, de az nem Oroszországot, hanem a Kreml, a hatalom, a rezsim képviselőit veszélyezteti. Ebből a szempontból jelent fenyegetést a politikai szabadságoknak a nyugati országok által is támogatott terjedése Oroszország környezetében, különösen a posztszovjet térségben. Az ez elleni fellépést viszont éppen azért nem lehet „nagyobb jóként” eladni, mert elsődlegesen a Kreml saját javáról szól. Csak közvetve hozható összefüggésbe az oroszországi 1990-es évek valódi liberalizációra alig-alig emlékeztető zavaros viszonyaival, amelyekért a felelősséget a külvilágra terhelni aligha elfogadható.

Egészen eddig a pontig persze abból indultunk ki, hogy ami észszerű, az egyben az alapvető etikai megfontolásokkal is összhangban lehet. Ha a racionalitásnak egy ettől független értelmezését követjük, azt akkor sem lehet valamiféle állami vagy vezetői érdekek szigorú követéseként elképzelni.

Az első alapvető kérdés az észszerűség megítélésében a vizsgált cselekvés célracionalitása, tehát hogy az adott lépések célravezetőek-e. Még ha fel is tennénk, hogy Oroszország le tudja igazni Ukrajnát, mi adna ennek távlati célracionalitást? Hogyan teremtené egy ilyen háború Oroszország számára biztonságosabb helyzetet? Az ukrán–orosz kapcsolatok kilátásai és a NATO-országok reakciói egyaránt megkérdőjelezik ezt, a gazdasági szankciók várható hatásáról nem is beszélve. Értékracionalitást pedig nehéz felfedezni abban, hogy az ukrainai oroszok és oroszajkúak védelmére hivatkozva rombolnak porig oroszoknak és oroszajkúaknak is nagy számban otthont adó városokat, például Harkivet vagy Mariupolt.

A racionalitás teljesebb fogalmához tartozik az önreflexió szükségességének is. Hogy az emberek közötti kapcsolatokról hozunk erre analógiát: még ha biztosak is lennénk abban, hogy mindig célracionális döntéseket hozunk, előbb-utóbb el kellene gondolkodnunk azon, ha a környezetünk negatív reakcióját tapasztaljuk. Talán csak nem arrogánsnak találnak minket? Netán a kelleténél kicsit többet beszélünk a saját érdekeinkről? Érzéketlennek tűnünk mások perspektívája és problémái iránt? Félnek tőlünk? Nem bíznak bennünk? A saját magatartásunkat nem észszerű valamiféle tökéletes autonómia jegyében formált megfontolásokra alapozni – mások reakcióit is muszáj tekintetbe vennünk.

Lényegében idetartozik, de tágabb jelentőségű az az elvárás, hogy egy racionális szereplő mindig legyen nyitott a rendelkezésére álló információk újraértékelésére, a kritikus új információk azonosítására és feldolgozására. Lehet valaki nagyon racionális, de az ismeretlen és bizonytalan tényezők az ő világában is hatnak. Hiába okos: amit nem tud, azt nem tudja.

Végeredményben tehát a racionalitás mindig csak bizonyos határokon belül érvényesülhet. A korlátjai között szerepelnek a döntéshozó gondolkodásának tendenciózus jegyei – például az általános emberi gondolkodási jegyek, az ún. kognitív heurisztikák –, a világról alkotott és legalább esetenként megkérdőjelezendő alapvető feltételezései és az információk feldolgozása során elkövetett esetleges logikai hibái is. Ilyen értelemben minden döntéshozó csak korlátozottan racionális. A hetvenedik életévéhez közeledő, a közvetlen környezetében lévőktől is távolságot tartó, a fékek és ellensúlyok gondolatát, sőt bármiféle ellenvélemény létét is nyugati ármánynak gondoló Vlagyimir Putyinról pedig mindez fokozott érvényességgel kijelenthető.

RÁCZ ANDRÁS

Minden valószínűség szerint igen: az Oroszországi Föderáció elnöke továbbra is racionális szereplő, aki a háború kirobbanásához vezető kezdeti, katasztrofális tévedését már teljesen racionális módon menedzseli.

A külpolitikai elemzés mint műfaj arra a feltételezésre épül, hogy a vizsgált aktorok racionális szereplők. Feltételezzük, hogy az adott államok vagy politikusok képesek felmérni a saját érdekeiket, erősségeiket, gyengeségeiket, és birtokában is vannak az ehhez szükséges kulcsfontosságú információknak. Ez a hipotézis azért lehet veszélyes, mert a racionalitásra alapuló előrejelzések nagyon nehezen tudják megjósolni, ha a másik oldal hibázik. Így pedig egy hibás döntés – éppen az előrejelezhetőség nehézsége miatt – nagyon komoly meglepetést tud okozni.

Az a kiinduló feltételezés ugyanis, hogy az aktorok képesek racionálisan felmérni az érdekeiket és a lehetőségeiket, néhány esetben igenis tévútra viheti az elemzőt. Az egyik ilyen, amikor a vizsgált szereplő valóban irracionálissá válik. Előfordulhat persze az is, hogy valóban megőrül, de gyakoribb, hogy érzelmi motivációk mentén (jellemzően haragból, bosszúból) hoz meg egy egyébként politikailag nem racionális döntést. A vezetőnek pedig – főleg egyszemélyi vezetésű rendszerekben – minden döntéséből politikai cselekvés lesz, így aztán végrehajtják a vezér politikailag irracionális döntését is. Ettől kezdve viszont, mivel a legfőbb vezető döntéséről van szó, abból már nemigen lehet kihátrálni, így az államapparátus a kármentésre, a következmények menedzselésére koncentrálnak.

Van még két lehetőség, amikor egy politikai szereplő kívülről nézve nem racionális döntést hoz. Az egyik az, ha a vizsgált politikus egyszerűen téved: bár a szükséges információk a rendelkezésére állnak, ő mégis félreért, félreértelmez bizonyos tényezőket, nem vesz figyelembe fontos faktorokat. Ideális esetben az ilyen személyi értékelési hibákat ki tudja védeni egy jól összerakott tanácsadó testület, akiknek a szavára a legfelső vezető kész hallgatni.

Előfordulhat azonban az is, hogy a döntés meghozatalához felhasznált kulcsfontosságú információk közül egy vagy több alapvetően téves, nem korrelál a valósággal. Ilyen esetben, bár a vezetők által meghozott döntés a maga kontextusában racionális, az az adott helyzetben mégsem fog működni, mert az alapjául szolgáló információ pontatlan volt.

Számos arra utaló jel van, hogy az Ukrajna elleni átfogó katonai támadás megindításáról hozott orosz döntés ez utóbbi, harmadik esetre példa. Minden valószínűség szerint alapvetően volt hibás egy vagy több olyan bemenő információ, amely(ek) alapján az offenzíváról szóló politikai határozat megszületett. Bár Oroszország autoriter rezsim, de nem valamiféle katonai diktatúra, tehát Moszkvában is a politika kontrollja érvényesül a fegyveres erők felett. Ez nem a nyugati értelemben vett civil kontroll, hanem inkább a politikai irányítás (ex-)szovjet modellje, de a lényeg ugyanaz: a fegyveres erők nem tesznek olyasmit, különösen nagy léptékben, amire a politika nem bólintott rá.

És éppen az orosz hadsereg tevékenysége az, ami megmutatja, hogy valószínűleg a kiinduló politikai döntés volt hibás. A 2022. február 24-én hajnalban indult offenzívát teljesen egyértelműen úgy tervezték, hogy villámháborúra, s legfeljebb kevés és szórványos ukrán ellenállásra számítottak. Ezt mutatja többek között a hoztomeli repülőtérért vívott összecsapás, amelynek során az annak elfoglalására ledobott orosz ejtőernyősöket az ukránok meg tudták semmisíteni. Ez azért történhetett meg, mert a Belarusz felől betörő orosz főerőknek 131(!) kilométert kellett volna megtenniük, hogy fel tudják menteni a deszantosokat, ám a vártnál erősebb ukrán ellenállás miatt nem értek oda időben.

Hasonló eset zajlott Harkivnál is: a városba érkező első orosz erők egyáltalán nem számítottak ellenállásra; azt várták, hogy a helyi lakosság – ha nem is virággal – legalábbis passzívan fogadja majd őket. Így került például a frontvonalba az alapvetően megszálló feladatokra kiképzett – tehát legtöbbször az első vonalbeli alakulatok *mögött* haladó – orosz Nemzeti Gárda (*Roszgvargyija*) egysége is, ahol meg is semmisült már az offenzíva második napján.

A Kijev ostrománál tapasztalható, elhúzódó logisztikai nehézségeket az utánpótlás vasúti szállításának lehetetlenné válása okozza: az orosz tervek szerint a főváros irányában fontos vasúti csomópontnak, Csernyihivnek az első nap el kellett volna esnie, ám a város több mint egy hónapja állja az ostromot, ez pedig blokkolja a vasúti utánszállítás lehetőségét. A déli és a keleti főirányokban az orosz csapatok azért fogytak ki az üzemanyagból a második hétre, mert a logisztikai rendszer csak villámháborús forgatókönyvre készült, nem pedig elhúzódó harcokra. Számos hasonló példát lehetne még hozni, de a hadifoglyok vallomásai, valamint a nyilvánossá tett hírszerzési értesülések is azt támasztják alá, hogy az orosz katonai vezetés nagyon rövid, valóban csak néhány napos háborút tervezett.

A fentiek értelmében viszont biztosak lehetünk abban, hogy a vezérkar nem önállóan döntött úgy, hogy rövid háborúra készül, hanem politikai utasításra. Az alapvető hiba tehát a politikai vezetés szintjén történhetett, és az gyűrűzött le a katonai vezetéshez, majd a háború megindításában és az orosz szempontból kudarcos első napjaiban csapódott le. A fő tévedés valószínűleg az volt, hogy számottevően alábecsülték az ukrán társadalom ellenállási képességét és hajlandóságát.

Az is a politikai felső vezetés hibájára utal, hogy a Kreml érzékelhetően nem tudott eléggé felkészülni a háborúra válaszként bevezetett nyugati szankciókra sem. Ezt mutatja a részben nyugati assetekben tartott pénzügyi tartalék, amelyet így „hagytak” befagyasztani, az eddig importált chippek elmaradása miatt már most akadozó orosz járműgyártás, és a mostanra kifejezetten súlyossá vált gyógyszerhiány is.

Mindez azonban nem jelenti azt, hogy az orosz felső vezetés – és személyesen Putyin elnök – immár *ab ovo* irracionális lenne. A háború elindítása minden bizonynyal súlyosan pontatlan, stratégiai léptékben téves információkra alapult – de egy kezdeti, igen súlyos hibától még nem válik az orosz döntéshozatal irracionálissá.

Éppenséggel a villámháborús tervek kudarcra óta azt látjuk, hogy a Kreml aktívan igyekszik mérsékelni a kezdeti hibák következményeit, „menet közben” korrigálni a katonai hadműveletek céljait és reagálni a szankciókra. A fegyverszüneti tárgyalások

során is megfigyelhető, hogy az orosz diplomácia a tőle megszokott módon működik, és teljesen racionális módon tárgyal.

Mindebből következően a kiindulási kérdésre az a válasz adható, hogy az Ukrajna elleni orosz háború eddigi egy hónapjának tapasztalatai alapján nem igazolható, hogy az orosz vezetés irracionálissá vált volna. Nem is tévedhetetlen, amint azt az első napok eseményei mutatják, de ettől még összességében véve racionális maradt. Azt viszont csak a háború után fogjuk megtudni (ha egyáltalán), hogy honnan és főleg miért kaphatott az orosz felső vezetés stratégiai mértékben téves információkat Ukrajnáról.

GYARMATI ISTVÁN

„A világ nem logikus, nem logikátlan, hanem logika nélkül való.”

A címben felvetett probléma ma a világ egyik legfontosabb kérdése. Két racionális válasz van rá: igen és nem. Ám lehet még kettő: egyik sem vagy éppen mindkettő. Ehhez a kiinduló kérdés: mit nevezünk racionálisnak? Általában azt gondoljuk, hogy a racionális gondolkodás az, amit mi magunk követünk. A nemzetközi politikában ez többnyire igaz is. Ennek nem sok köze van ahhoz, hogy milyen értékrendszer alapján állunk, és abból kiindulva milyen érdekeket védünk: a gondolkodás és az annak nyomán keletkező cselekvés több, egymástól eltérő értékrendszer és érdekek mentén is lehet racionális. Egy háború esetén ez azt (is) jelenti, hogy kordában tartjuk a saját veszteségeinket, mind élőerő, mind anyagi eszközök tekintetében, a lehető legnagyobb mértékben korlátozzuk a civil lakosság szenvedéseit, és tartózkodunk a polgári célpontok mértéktelen rombolásától is. Ettől korlátozott mértékben el lehet térni, de mindig figyelembe kell venni, hogy az elérhető sikerekért milyen árat kell fizetni.

A racionalitáshoz tartozik az is, hogy figyelemmel vagyunk országunk nemzetközi helyzetére és gazdaságára is, valamint gondolunk a háború utáni stratégiára is, akármilyen is legyen a háború kimenetele.

Sajnos, ebben a logikai rendszerben egyértelmű, hogy Putyin nem gondolkodik és nem cselekszik racionálisan. Szinte valamennyi fent említett szabályt megszegett – egy másik logika alapján. Vagy nem is úgy? Milyen másik logika alapján cselekedhet Putyin?

Amikor egy ember – vezető politikus – olyan mértékű hatalomra tesz szert, hogy a hazájában számára *de facto* mindent szabad, és ebből azt a következtetést vonja le, hogy az általánosan elismert és korábban általa is elfogadott nemzetközi normák rá nem érvényesek. Következésképpen szabadon határozhatja meg az országa érdekeit – így azoknak gyakran nem sok közük van a valós érdekekhez, bár többnyire azok deriváltjai –, és szerinte joggal várja el, hogy azokat mások elfogadják és tiszteletben tartásuk. Ezt a gondolkodását – logikáját – nagymértékben erősítheti két tényező. Egyrészt az őt körül vevő tanácsadók szervilizmusa – ami nagyrészt érthető, hiszen a hatalma a félelemre támaszkodik –, amelyből ered a

másik, az a gyakorlat, hogy a potenciális ellenség képességeit alul-, a sajátokat pedig túlbecsülik. Azzal az országgal szemben pedig, amely az ennek alapján kialakuló politikáját nem hajlandó elfogadni, a meggyőződése szerint jogosan alkalmaz szinte bármilyen eszközt, beleértve az erőszak alkalmazását is.

Eddig viszonylag könnyen követhető Putyin logikája. A probléma akkor kezdődik, és válik a viselkedése kiszámíthatatlanná, amikor azt gondolja, hogy valóban nincsenek korlátok, illetve – ami még veszélyesebb – amikor egy, a valóságtól nagymértékben elszakadó meggyőződés alakul ki benne, és az rögeszméjévé válik. Ennek rendszerint az ideológiai alapjait is megteremti magának, nemritkán a történelem sajátos értelmezésével, a neki kedvező momentumok kizárólagos észlelésével, és ami nagyon lényeges, a saját szerepének az abszolutizálásával. Egyre inkább az a meggyőződés alakul ki benne, hogy neki történelmi, istenadta – vagy jelen esetben Oroszország anyácska által rá kirótt – küldetése az általa természetesen valóságnak gondolt rögeszmék bármilyen áron történő megvalósítása.

Azt gondolom, hogy itt kezdődik az irracionalitás. Nem vagyok pszichiáter, így nem merésznék Putyin elmeállapotára vonatkozó megállapításokat tenni (bár meggyőződésem, hogy a pszichiáterek rengeteg érdekes problémát tudnának feltárni). Ezért annak a megállapítására szorítkozom, hogy milyen irracionális cselekedetek várhatóak egy ilyen állapotba került politikustól. Egyrészt nagyon valószínű, hogy a saját rögeszméit abszolút igazságnak fogja fel. Ebből adódóan nagyon nehéz, ha nem lehetetlen, azokról racionálisan tárgyalni vele. Ha az élet eseményei nem igazolják vissza a kényszerképzeteket, akkor nem arra a következtetésre jut, hogy azokkal van valami hiba, hanem kifogásokat keres – mindig más a bűnös. Ilyenkor kezdődik el a belső tanácsadók üldözése, és egyre erőszakosabban erőlteti a rögeszmék megvalósítását – súlyos esetben a költségekkel sem törődve.

Ennek illusztrálására álljon itt egy Putyin-idézet 2018-ból: *„Yes, for the world it will be a global catastrophe, but why would we need a world without Russia?”*(Sic!) Ez egyértelműen azt jelenti – különösen a dokumentumfilm egészének kontextusában –, hogy az orosz elnök kész vállalni a nukleáris háborút, még akkor is, ha az a világ egészének a pusztulásával jár, amennyiben a világ nem fogadja el Oroszország vezető szerepét. A hivatkozott interjúban kívül számos jelenlegi cselekedete is erősen erre utal. Azt gondolom, ez önmagában is azt bizonyítja, hogy Putyin már eljutott arra a szintre, amikor nem képes racionálisan alakítani a cselekedeteit, a rögeszméje olyan mértékben eluralkodott rajta, hogy bármire képes lehet.

Következtetés: Putyin fenyegetőzései nem üres szavak. Komolyan gondolja, és ha lehetősége nyílik rá, meg is valósítja őket. Ez még nem jelenti azt, hogy a katasztrófa elkerülhetetlen. Egyrészt számíthatunk arra, hogy a környezetében – különösen a katonai vezetők között – lesznek olyanok, akik az utolsó pillanatban lefognak a kezét, ha a folyamat eljutna odáig. De ehhez fontos az is, hogy ne szorítsuk teljesen sarokba az orosz vezetést. Célszerű számára kiutat felkínálni, ami természetesen kompromisszumokkal jár. Azt gondolom, az ukrán vezetés errefelé halad. Az amerikaiaknak is erősíteniük kellene ezt a vonalat: nem először fordul elő, hogy a szovjet/ orosz politika zsákutcába manőverezze magát, és nekünk kell kiutat találnunk számára. Ugyanakkor komoly figyelmet kell fordítani Kínára is. Ebben is az amerikaiak

játszhatnak vezető szerepet, ha a jelenleginél kevésbé „ugranának” – legalábbis publikusan – mindenre, amit Peking ebben az összefüggésben mond.

A helyzet nem egyszerű, de nem reménytelen. Igazán jó megoldás nem létezik. „*The best is the enemy of the good*” – mondják az amerikaiak (Voltaire után). Azaz a legjobbnak a mindenáron való hajhászása meghiúsíthatja a jó megoldást is.

ILYASH GYÖRGY

Érdeemes azzal kezdeni, hogy a háború rendkívül erős érzelmi reakciót vált ki nemcsak az abban közvetlenül részt vevő államok lakosságában, hanem a közvetetten érintett országokban is. Emiatt a vele kapcsolatos racionális diskurzus a háttérbe szorul egy időre, és a teljesebb körű értékeléseket csak később sikerül megfogalmazni. Ez volt a tapasztalat a délszláv, az afganisztáni, az iraki háború és más konfliktusok esetén is.

A kérdés megválaszolásához vezető út messziről indul. Ugyanis a háború ködében egy dolog látványos: a leegyszerűsítő értelmezések felértékelődése. Bár az okok vizsgálata a társadalomtudományok egyik legkomplexebb kutatási területe, a jelenlegi diskurzus csupán néhány egyszerű magyarázatra redukálódik (pl. az érintett politikai vezetők döntéshozatalára).

Az elemzési szintek [keretrendszere](#) a háború okainak tudományos tipológiája. E szerint az elemzés főbb szintjei:

- a rendszerszintű okok szintje: a nemzetközi rendszer, a világrend működéséből fakadó okokat (pl. nagyhatalmi konfrontáció, erőegyensúly eltolódás) vizsgálja;
- diadikus interakciós szint: a háborúban érintett államok viszonyrendszeréből eredő okokat (pl. területi viták, bilaterális alkudozás) térképezi fel;
- nemzetállami-társadalmi szint: az érintett államok belpolitikai, társadalmi folyamataiból (pl. kormányzati intézmények és döntéshozatal, érdekcsoportok viszonyrendszere, közvélemény) adódó okokat tárja fel;
- intézményi-döntéshozatali szint: az érintett országok intézményeinek, bürokráciájának (pl. a döntéshozó intézmények felépítése és működése, a bürokráción belüli politikai viszonyok, politikai kultúra stb.) hatását követi nyomon;
- egyéni-döntéshozatali szint: a politikai vezetők személyes tehetségéből, hajlamából (pl. meggyőződések, személyiség, politikai szocializáció, vezetési stílus, történelmi leckék) kikövetkeztethető okokat boncolgatja.

A kutatók többsége szerint az öbölháború (1990–1991) meghatározó okai – mint a közel-keleti régió belüli erőegyensúly megőrzése és a világgazdaság energiabiztonságának a biztosítása – a rendszerszintűek közé tartoznak, míg az iraki háborúban (2003–2011) George W. Bushnak volt döntő szerepe, és ha Al Gore lett volna az elnök, akkor a konfliktus nem eszkalálódott volna. A kutatók egyetértnek abban, hogy a valódi megértéshez a különböző szintekhez kapcsolódó változók kombinációjára is szükség van. Az általunk vizsgálandó kérdés viszont egyértelműen az egyéni-döntéshozatali szinthez kapcsolódik.

Az egyéni-döntéshozatali szint a politológia és a pszichológia határmezsgyéjén elhelyezkedő kutatási [irány](#), ahol a politikai személyiség mikroszintű vizsgálata – „pszichológiai életrajzok” és „pszichohistória” készítése – történik (pl. Wilson, Hitler, Richelieu, Atatürk vagy Reagan esetében). Ugyanakkor a politológia és a nemzetközi kapcsolatok határán alakult ki, amikor a kutatók elkezdték kidolgozni a döntéshozatali megközelítést – tehát megérteni a külpolitikai lépéseket a döntéshozók szemszögéből (világnézetek, percepciók stb.) –, amely egyfajta „feketedoboz”. A kategórián belül beszélhetünk többek között racionális vagy krízishelyzeti döntéshozatali modellről, pszichológiai és poliheurisztikus modellről.

Amennyiben [„irracionalisnak tekintünk](#) minden olyan gondolkodási folyamatot, amely olyan következtetéshez vagy döntéshez vezet, amely... a bizonyítékok fényében nem a lehető legjobb”, akkor az egyéni-döntéshozatali szint pszichológiai modelljeiről beszélünk. Ilyenkor a döntés kapcsán csupán [korlátozott racionalitásról](#) lehet szó, ugyanis számos tényező [korlátoz, illetve befolyásol valamilyen fokig minden döntéshozót](#) (pl. [félreértések](#) és elfogultságok, [torzítások](#) és heurisztikák, a történelmi leckék, a veszteségkerülés és a [kilátáselmélet](#) vagy az érzelmek).

Kétségtelen, hogy mindezen tényezők hatással vannak Putyin elnök döntéseire is. Tudjuk például, hogy a történelmi leckék közül a [birodalmi és a szovjet múlt](#) hagyott mély nyomot a Kreml döntéshozóiban. Természetesen a nemzetközi kapcsolatok elméletei is [befolyásolják](#) a döntéshozókat, és Oroszországban a [realista iskola](#) a mérvadó. Egyértelműen látható, hogy mindezek erőteljesen hatnak Putyin [gondolkodására](#) és az orosz külpolitikai elit [értelmezéseire](#).

Hangsúlyosak azonban az olyan tényezők is, mint az érzelmek (a megaláztatás és a kapcsolódó reputáció, státus) és azoknak a külpolitikai döntéshozatalra gyakorolt hatásai. [Kimutatták](#), hogy azon államok, amelyek megtapasztalták a megaláztatást, nagyobb valószínűséggel vesznek részt olyan nemzetközi agresszióban, amelynek célja az országuk imázsának a helyreállítása a saját és mások szemében. Láthatjuk, hogy e tényezők is befolyásolják Putyin [gondolkodását](#).

Fontos még, hogy a háborúról szóló döntés racionalitását más elemzési szintekhez is lehet kötni, például a nemzetközi rendszeréhez. Itt egy példát említhetünk ki. Az orosz döntést elemzők egy része a [„lehetőség ablaka”](#) elméletre hivatkozik, amely szerint az a lehetőség ablaka, amikor az adott állam egy korlátozott ideig jelentős katonai előnnyel rendelkezik az ellenféllel szemben, így képes megelőző háborút indítani, és ezzel elhárítani a jövőbeli potenciális veszélyt. Az orosz döntéshozók nyilatkozatai arra [utaltak](#), hogy ilyen kontextusban értelmezik a helyzetet (ld. pl. Ukrajna–NATO közös katonai gyakorlatok, nyugati fegyverszállítások).

Mindezek fényében a feltett kérdésre a válasz úgy hangzik, hogy attól függ, mely elemzési szinten vizsgáljuk a racionalitás/irracionalitás tényét.